

Ewa Oziewicz (red. nauk.), *Przemiany we współczesnej gospodarce światowej*, Polskie Wydawnictwo Ekonomiczne, Warszawa 2006, ss. 326.

Współczesna gospodarka światowa, jak zauważa Antoni Makać w rozdziale pierwszym omawianej pozycji, w szybkim tempie staje się (a według niektórych opinii – już jest) gospodarką globalną. Gospodarka światowa już dawno przestała być bowiem gospodarką opartą na międzygałęziowym podziale pracy¹ czy międzynarodowych stosunkach gospodarczych rozwijanych głównie przez narodowe podmioty gospodarcze, takie jak przedsiębiorstwa krajowe lub gospodarki narodowe. Typowy dla współczesnej gospodarki światowej międzynarodowy podział pracy ma, jak wiadomo, przede wszystkim charakter przemysłowego, a więc wewnątrzgałęziowego podziału pracy, w którym dominującą rolę odgrywa postęp naukowo-techniczny. Należy jednak zwrócić uwagę, że pojęcie „gospodarka globalna” nie jest wcale tożsame z pojęciem „gospodarka światowa”, pod którym najczęściej rozumie się zbiorowość różnorodnych podmiotów prowadzących działalność gospodarczą trwale powiązanych ze sobą w pewien całościowy system poprzez sieć międzynarodowych stosunków gospodarczych. Pojęcie *gospodarka globalna* ma służyć bowiem głównie do określania organicznej całości globalnych procesów gospodarczych, charakteryzujących się swoimi specyficznymi cechami i – w przeciwieństwie do gospodarki światowej – gospodarka globalna nie jest strukturą gospodarczą na skalę ogólnoświatową, którego elementami są określone podmioty gospodarcze, lecz jest powstająca w gospodarce światowej pewną nową jakością lub pewnego rodzaju nowym organizmem czy systemem ekonomicznym o charakterze globalnym.

Ze względu na fakt, że międzynarodowa współpraca gospodarcza oraz procesy globalizacyjne coraz silniej oddziałują na kształt gospodarki każdego kraju – celem zespołu autorów z Instytutu Handlu Zagranicznego Uniwersytetu Gdańskiego było zaprezentowanie rzeczywistych przeobrażeń, jakim gospodarka światowa podlegała w ostatnich dekadach. W książce – pomyślanej jako uzupełnienie wiedzy teoretycznej z zakresu międzynarodowych stosunków ekonomicznych – można znaleźć wiele faktów ze współczesnej gospodarki światowej, ilustrujących teorie zawarte w dostępnych na rynku publikacji polskich i zagranicznych autorów. Omawiana pozycja jest zatem opracowaniem komplementarnym do wielu opracowań z dziedziny międzynarodowych stosunków ekonomicznych, w którym autorzy poszczególnych rozdziałów skoncentrowali się na obecnych przemianach i nowych zjawiskach w gospodarce światowej, pomijając szersze ujęcie teoretyczne.

¹ Na tradycyjnej surowcowo-rolniczej i przemysłowej międzynarodowej specjalizacji produkcyjnej i handlowej.

Wzmiankowana pozycja składa się ze wstępu, czternastu rozdziałów, w których zostały przedstawione elementy zarówno sfery realnej, jak i sfery regulacyjnej gospodarki światowej oraz sześciu aneksów (w których przedstawiono międzynarodowe organizacje i ugrupowania gospodarcze wywierające największy wpływ na współczesną gospodarkę światową i jej funkcjonowanie – GATT/WTO, MFW, Grupa Banku Światowego, OPEC, UE oraz OECD) stanowiących ważne dopełnienie tekstu podstawowego i bibliografii.

Za szczególnie interesujący można uznać rozdział pierwszy² wzmiankowanej pozycji, w którym przedstawiono pojęcie gospodarki światowej, jej podmioty (do których zalicza się przedsiębiorstwa narodowe, korporacje międzynarodowe, gospodarki narodowe poszczególnych krajów wraz z instytucją państwa, międzynarodowe ugrupowania integracyjne oraz międzynarodowe organizacje gospodarcze), opisano regionalną strukturę współczesnej gospodarki światowej oraz wyjaśniono różnicę pomiędzy gospodarką światową a gospodarką globalną.

Rozdział piąty, którego autorką jest Sylwia Pangsy-Kania, poświęcony jest zagadnieniom zagranicznej i międzynarodowej polityki handlowej – jej istocie, celom i narzędziom. Omówiono w nim ponadto bardziej szczegółowo wybrane narzędzia zagranicznej polityki handlowej, których znaczenie obecnie wzrasta³ – w tym postępowania antydumpingowe, które obok norm i subsydiów stanowią popularną w gospodarce światowej barierę handlu międzynarodowego. Rosnąca liczba wszczynanych postępowań antydumpingowych dowodzi popularności tego instrumentu polityki handlowej wykorzystywanego w celu ochrony krajowego rynku. Największą liczbę postępowań antydumpingowych w okresie 1995–2002 wszczęto w 1999 roku. Była to reakcja na eksportową ekspansję krajów Azji Południowo-Wschodniej, związaną z kryzysem walutowym. Najczęściej o praktyki antydumpingowe oskarżani byli eksporterzy z Chin, Korei Południowej i Japonii. Przyczyn takiego stanu rzeczy należałoby szukać w polityce handlowej Stanów Zjednoczonych i Unii Europejskiej, które nadużywały tego środka ochrony w celach protekcyjnych. Podczas IV Konferencji Ministerialnej w Doha problematyka antydumpingowa została zakwalifikowana do natychmiastowych rozmów. W decyzji Konferencji Ministerialnej poświęconej kwestiom związanym z realizacją istniejących porozumień, zwrócono się do Komitetu Antydumpingowego, aby w ciągu dwunastu miesięcy, po dokonaniu stosownej analizy, przedstawił rekomendacje w dwóch obszarach: konieczności uwzględnienia przez kraje rozwinięte szczególnej sytuacji krajów rozwijających się oraz sprecyzowania przedziału niezbędnego do określenia wielkości importu na warunkach dumpingu. Decyzja z Doha stanowi kompromis między stanowiskami Stanów Zjednoczonych i Unii Europejskiej.

² Autorem rozdziału pierwszego i drugiego jest Antoni Makać.

³ Pomimo tego, iż zakłócają one strumienie handlu międzynarodowego.

Na uwagę zasługuje też rozdział ósmy tej samej Autorki, który traktuje o zagadnieniach międzynarodowego transferu technologii i wiedzy naukowo-technicznej. Charakterystyczną cechą współczesnej gospodarki światowej są procesy globalizacji i internacjonalizacji, a towarzyszący im rozwój technologii informacyjnych i komunikacyjnych (*Information and Communication Technology* – ICT) sprawia, że najważniejszym czynnikiem rozwoju gospodarczego jest wiedza. Wysoki poziom naukowo-techniczny, szybki rozwój ICT, istnienie zdolnych do podejmowania ryzyka inwestycyjnego rynków kapitałowych, a także wysoka innowacyjność i przedsiębiorczość to cechy charakteryzujące „nową gospodarkę”, inaczej gospodarkę opartą na wiedzy (*knowledge-based economy*). Powstający nowy etap rozwoju gospodarki najczęściej określany jest mianem społeczeństwa informacyjnego (*knowledge society*). Wprawdzie technologia i wiedza naukowo-techniczna istniały od zawsze, jednak w rozwoju społeczeństwa zmieniało się ich znaczenie oraz wpływ na efektywność gospodarowania. Obecnie wzrasta rola społeczeństwa informacyjnego, a wśród czterech głównych sektorów gospodarki maleje znaczenie rolnictwa i przemysłu, a rośnie rola sektora usług, a w jeszcze większym tempie – sektora informacyjnego. Od połowy lat 80. minionego stulecia w rozwoju technologicznym krajów wysoko rozwiniętych wyróżnić można kilka charakterystycznych zmian. Należy do nich konwergencja technologiczna, czyli powstawanie analogicznych rozwiązań technologicznych niezależnie od siebie w różnych regionach świata i w podobnych warunkach rozwojowych. Poza tym występuje skracanie opóźnienia naśladowczego krajów słabiej rozwiniętych, zmiana przywództwa technologicznego (wzrost znaczenia Japonii i Europy Zachodniej), wzrost potencjału technologicznego Azji, wpływ różnic w poziomie innowacyjności na eksportowe udziały rynkowe i konkurencyjność.

Ze wzrostem znaczenia technologii we współczesnej gospodarce światowej związany jest proces eksternalizacji, czyli sprzedaży towarów o wysokim wkładzie technologii i kapitału ludzkiego, licencji, franchisingu, subkontraktowania, podejmowania wspólnych przedsięwzięć z mniejszościowym udziałem. Szybki postęp techniczny i technologiczny stwarza również możliwość niemal błyskawicznego uzyskiwania oraz przekazywania informacji, czego konsekwencją jest szybkie przekazywanie decyzji inwestycyjnych, handlowych, finansowych oraz produkcyjnych. Podstawowymi elementami gospodarki oraz społeczeństwa opartych na wiedzy są działalność badawczo-rozwojowa oraz działalność innowacyjna. Gospodarka oparta na wiedzy to nowy etap w rozwoju społeczno-gospodarczym, w którym podstawowym czynnikiem produkcyjnym jest wiedza oraz informacja. Tam, gdzie gospodarka oparta na wiedzy ma wpływ na procesy ekonomiczne, a rozwój technologii osiąga najwyższe tempo, powstaje społeczeństwo informacyjne (*knowledge society*)⁴. Tak więc czynniki, które stanowią podstawę rozwoju

⁴ Jest to nowy typ społeczeństwa, pojawiający się w krajach postindustrialnych, w których rozwój technologii osiągnął najwyższe tempo. W społeczeństwie informa-

knowledge-based economy to wysoki stopień nasycenia gospodarki zaawansowanymi technologiami, ustawiczna edukacja i wysoki jej poziom, a także system społeczno-ekonomiczny funkcjonujący według zasady „minimum państwa, maksimum rynku” oraz brak barier dla rozwoju przedsiębiorczości. Gospodarka oparta na wiedzy oraz społeczeństwo informacyjne odzwierciedlają istotę nowej epoki, w której wiedza we wszystkich jej formach będzie odgrywać decydującą rolę w stymulowaniu rozwoju społecznego i gospodarczego.

W rozdziale trzynastym (autor Ewa Oziewicz) omówiono zjawisko globalizacji we współczesnej gospodarce światowej oraz jej skutki. Wyjaśniono w nim między innymi różnice między takimi pojęciami, jak internacjonalizacja⁵, międzynarodowa integracja gospodarcza⁶ czy transnacionalizacja⁷, które wzajemnie się zazębiają i wpływają na siebie, są czasami mylnie traktowane jako synoni-

cyjnym zarządzanie informacją, jej jakość, szybkość przepływu są zasadniczymi czynnikami konkurencyjności zarówno w przemyśle, jak i w usługach. Pojęcie to pojawiło się w latach 70. zeszłego stulecia w pracach japońskich i amerykańskich uczonych i było odzwierciedleniem rzeczywistości tych krajów, w których istniała tzw. gospodarka informacyjna (50% PKB powstaje w obrębie szeroko rozumianego sektora informacyjnego, większość siły roboczej to pracownicy informacyjni). Społeczeństwo staje się społeczeństwem informacyjnym, gdy osiąga stopień rozwoju wymagający stosowania nowych technik gromadzenia, przetwarzania, przekazywania i użytkowania informacji oraz wytwarza służącą temu strukturę multimedialną – telekomunikacyjną, opartą na światłowodowych infostradach. Ustalone przez państwa G-7 (w 1995 r.) i UE (w 1993 r.) zasady odnoszące się do społeczeństwa informacyjnego to: powszechny dostęp wszystkich ludzi do podstawowego zakresu techniki komunikacyjnej i informacyjnej, otwarta sieć, czyli nieskrepowany dostęp do sieci wszystkich operatorów i usługodawców, zdolność wzajemnego łączenia się i przetwarzania danych, kompatybilność i zdolność współpracy wszelkiej techniki, umożliwiającej pełen kontakt bez względu na miejsce pobytu ludzi, stworzenie warunków dla konkurencji w tej dziedzinie. Pojawienie się społeczeństwa informacyjnego może więc oznaczać nowy podział świata i zróżnicowanie społeczne oraz pogłębienie się różnic cywilizacyjnych i gospodarczych niemożliwych do przezwyciężenia bez potężnych inwestycji w infrastrukturę i oświatę. W społeczeństwie informacyjnym każdy obywatel powinien mieć dostęp do informacji przekazywanej za pośrednictwem elektronicznych środków przekazu.

⁵ Internacjonalizacja gospodarki to rozwój stosunków międzynarodowych między wzajemnie niezależnymi gospodarkami i firmami narodowymi.

⁶ Międzynarodowa integracja gospodarcza jest z jednej strony elementem globalizacji, a z drugiej – realizowana w skali regionalnej swego rodzaju – odwrotnością tego procesu.

⁷ Transnacionalizacja gospodarki światowej wiąże się z rosnącą rolą korporacji transnarodowych, tj. takich, których pochodzenie trudno dziś *de facto* jednoznacznie określić.

my globalizacji⁸. Autorka podkreśla, że globalna gospodarka końca XX i początków XXI wieku kierowana jest przez rosnącą skalę technologii i przepływów informacji oraz falę ponadgranicznej współpracy firm w poszukiwaniu wartości dodanej. Współcześnie rynki poszczególnych państw są raczej wzajemnie zespolone, stopione transnarodowo aniżeli powiązane międzynarodowo. W procesie globalizacji coraz więcej podmiotów gospodarki światowej wykazuje rosnącą tendencję do traktowania całego świata jako rynku zbytu czy obszaru działania. Rozważając problem globalizacji można jednak, obok podejścia traktującego globalizację jako pewien proces, widzieć też ją – na wzór teorii integracji – bardziej statycznie, jako stan czy raczej pewien etap. Globalizacja jako stan to kolejny okres w gospodarce światowej charakteryzujący się znacznym stopniem zintegrowania różnorodnych podmiotów w niej funkcjonujących w jeden zespolony organizm z nowymi prawidłowościami zachowań całościowych. Takie podejście może rodzić pytanie, jak będą wyglądały przyszłe etapy w gospodarce światowej. Można się zastanawiać, czy będzie to jeden zespolony organizm, czy może fala zwrotna odmienni występujące w gospodarce światowej procesy, rozbijając ją ponownie na regiony i niezależne gospodarki narodowe. Już dziś bowiem pojawiają się pojęcia takie, jak „fragmentacja” czy nawet „fragmegracja”, jako swego rodzaju przeciwwagi globalizacji.

Książka, jak zaznaczono we wstępie, przeznaczona jest dla studentów kierunków ekonomicznych w wyższych uczelniach wszystkich typów, dla studentów innych kierunków nauk społecznych, w ramach których istotna jest znajomość problematyki gospodarczej w wymiarze międzynarodowym, a także dla wszystkich, którzy interesują się zagadnieniami współczesnej gospodarki światowej bądź z racji wykonywanego zawodu bądź też z czystej ciekawości świata. Na pewno będzie lekturą zajmującą z racji aktualności poruszanych tematów i przedstawienia wielu faktów i danych ze współczesnej gospodarki światowej, ilustrujących aktualne teorie z zakresu wymiany międzynarodowej i zagranicznej polityki ekonomicznej.

Alicja Jorasz

Poznań

⁸ Globalizacja to proces poszerzenia i pogłębienia współzależności między krajami, regionami, społeczeństwami, firmami i ogólnie wszelkimi podmiotami gospodarczymi w wyniku rosnących przepływów międzynarodowych oraz działalności korporacji transnarodowych, co prowadzi do jakościowo nowych powiązań na różnych szczeblach – między firmami, rynkami i gospodarkami.